

VSEBINA

Uvod	3
Temeljna načela	4
1. SKLOP: Upravljanje in določanje prednostnih nalog	5
2. SKLOP: Instrumenti	6
3. SKLOP: Sinergije	7
PRILOGI	
Seznam članov skupine strokovnjakov	9
Okrajšave uporabljene v besedilu	9

UVOD

Slovenija je aktivna pri krepitvi evropskega raziskovalnega prostora (ERA), eno izmed njegovih šestih prednostnih področij – internacionalizacija – pa je tudi med slovenskimi strateškimi cilji na področju raziskav in razvoja.

Glede na velik pomen evropskih okvirnih programov za raziskave in inovacije ter teh področij za Slovenijo, se je ministrstvo odločilo, da proaktivno prispeva k pripravi naslednjega okvirnega programa (OP), z imenovanjem skupine strokovnjakov, ki je pripravila izhodišča za pogajanja o prihodnjem OP. Priporočila iz tega poročila so uporabna tudi v okviru vmesne ocene programa Obzorja 2020.

Skupina strokovnjakov je oblikovala devet temeljnih načel ter tri sklope priporočil. Prvi sklop predstavlja priporočila za OP, upravljanje evropskega raziskovalnega prostora ter o procesu določanja prednostnih nalog. Drugi sklop obravnava instrumente OP, tretji pa podaja napotke na področju sinergij.

Skupina strokovnjakov verjame, da je s svojim delom in s tem poročilom podala skromen, vendar pomemben prispevek k razpravi o naslednjem večletnem okvirnem programu za raziskave in inovacije.

TEMELJNA NAČELA

V tem poglavju so zbrana temeljna načela, ki so podlaga za priporočila.

- Skupina strokovnjakov je prepričana, da je okvirni program za raziskave in inovacije (OP) koristen za celotno Evropsko Unijo in podpira **dvig naložb v vrednosti 100 milijard EUR** za prihodnje obdobje sedmih let.
- Skupina strokovnjakov se zavzema za **znanstveno odličnost** in meni, da bi le-ta morala biti ena izmed vodilnih načel naslednjega OP.
- Naslednji OP bi moral temeljiti na **jasnih političnih in strateških ciljih**. **Potreben je skupen razvoj celovitega okvirja za merjenje učinka, ki bo vključeval vse države članice (DČ)**, ob upoštevanju tako znanstvenega, inovacijskega, kulturnega, družbenega, političnega, organizacijskega, strukturnega in simbolnega učinka ter drugih ravni učinka posameznih podprtih ukrepov.
- Pri zasnovi naslednjega OP je potrebno **upoštevati upravljanje evropskega inovacijskega ekosistema, ki poteka na več ravneh**. Evropski inovacijski ekosistem, katerega sestavni del je ERA, je opredeljen s kompleksnim upravljanjem na več ravneh, okvirnimi pogoji in interakcijo akterjev, s programi financiranja na različnih nivojih, tako regionalnem, nacionalnem kot evropskem nivoju. Da bi naslednji OP optimalno prispeval k temu ekosistemu, dosegal čim večji učinek in omogočal ustvarjati pomembno evropsko dodano vrednost (EAV), se intervencijska logika ne sme osredotočati zgolj na najboljše rezultate enega samega programa ampak upoštevati celoten evropski sistem in izvajanje ERA. Hkrati bi bilo potrebno bistveno okrepiti sodelovanje na področju upravljanja OP med Evropsko komisijo (EK) in DČ.
- Pozornost je potrebno nameniti **dopolnjevanju s sorodnimi evropskimi politikami, predpisi in instrumenti**. Dve področji sta v tem poročilu še posebej izpostavljeni: pravila državnih pomoči in pravila evropske kohezijske politike.
- **Korenite spremembe se lahko uvede le, če so jasno utemeljene**, saj lahko spremembe povzročijo motnje v sistemu, ki bi nastajale predvsem pri uporabnikih. Obzorje 2020 je dober program, vendar je potrebno izboljšati njegovo učinkovitost nasproti evropskemu inovacijskemu ekosistemu. V ta namen skupina strokovnjakov priporoča nadaljevanje celostnega pristopa k podpori odlične znanosti, vodilne vloge industrije in družbenih izzivov ter osredotočenost na optimizacijo obstoječega sistema.
- **Nepovratna sredstva morajo ostati prevladujoča oblika financiranja raziskav**, medtem ko so posojila primerna za financiranje dejavnosti na višjih ravneh t.i. lestvice stopnje tehnološke pripravljenosti (TRL).

- Naslednji OP mora prispevati k **zmanjšanju ozkih grl za udeležbo odličnih raziskovalcev** v skupnih aktivnostih po vsej Evropi. Potrebno je upoštevati okvirne pogoje posameznih DČ in omogočiti enake pogoje in pošteno konkurenco.
- **Raziskovalnih infrastruktur se ne sme obravnavati ločeno**, saj lahko pomembno prispevajo k več ciljem OP in imajo večje razsežnosti kot le prispevek k odlični znanosti. Dostop do infrastruktur je potrebno zato bistveno in v celoti okrepiti.

1. SKLOP: Upravljanje in določanje prednostnih nalog

5

Sodelovanje DČ pri upravljanju OP mora ne le okrepiti, ampak tudi preseči posvetovanja v okviru postopka komitologije, saj bomo s tem dosegli boljšo usklajenost tematskih področij z DČ, optimalno delovanje in učinkovitost znotraj več-nivojskega evropskega inovacijskega sistema ter najvišjo EAV.

Priporočila:

- **Potrebno je preoblikovati postopek določanja prednostnih nalog.** Da bi optimizirali učinke in dosegli usklajenost, bi bilo potrebno združiti trenutna procesa določanja prednostnih nalog na področju družbenih izzivov, torej tistega, ki ga vodi EK, in tistega, ki ga izvajajo posamezne Pobude za skupno načrtovanje (JPI). Ob upoštevanju dobrih praks nekaterih JPI-jev, bi morale DČ stremeti k razvoju tematskih strateških načrtov za raziskave in inovacije (SRIA), kot to počno JPI-ji. Novonastale SRIA bi se nato skupaj s prispevkom združenj in platform na ravni EU v postopku komitologije prenesle v delovne programe OP. Prav tako bi se v delovne programe v postopku komitologije vključilo prispevke prednostnih področij zunanjih agencij in pobud (npr. JTI, FET Flagships,...), ter upoštevalo dobre prakse nekaterih pogodbenih javno-zasebnih partnerstev (cPPP).
- **Potrebno je okrepiti postopek komitologije.** Še preden EK predstavi orientacijske dokumente, morajo biti posamezne konfiguracije programskih odborov v celoti vključene v strateške razprave. Pred sprejetjem odločitev bi bilo potrebno zagotoviti dovolj časa za pogajanja. Da bi lahko izpolnili svojo vlogo, bi morali imeti vsi komitološki organi pravočasen in celosten dostop do celovitih poročil o izvajanju programa (kvantitativnih in kvalitativnih).
- Da bi lahko obravnavali družbene izzive z najsodobnejšimi rešitvami in s tem povečali učinkovitost porabe javnih sredstev, **bi morale teme v okviru delovnih programov biti bolj medsebojno povezane.** Večja notranja skladnost in povezljivost bosta preprečili, da bi trije stebri (odličnost, konkurenčnost, družbeni izzivi) postali samostojni silosi, s tem pa bosta omogočili tudi večji učinek naložb.

- **Podpiramo ciljno usmerjene raziskave**, vendar se morajo izvajati na način, ki preprečuje kratkoročne motnje financiranja, saj teh nacionalni sistemi ne morejo nadomestiti.
- **Bistveno je potrebno izboljšati postopek izbire ocenjevalcev.** Ocenjevalci morajo imeti najsodobnejše in vrhunsko znanje, spretnosti in izkušnje, da prepoznajo ambiciozne, a izvedljive, pristope k reševanju problemov, kar je lahko bistvenega pomena zlasti v pristopu k ciljno usmerjenim raziskavam. Ko se približujemo trgu, je potrebno večje sodelovanje ocenjevalcev, ki prihajajo iz skupine potencialnih končnih uporabnikov. Izvajanje ocenjevanja posameznega ocenjevalca je potrebno spremljati, posredovati jim je potrebno povratne informacije, ter s tem izboljšati kakovost in vodenje postopka ocenjevanja. Z namenom prepoznavanja EAV je potrebno zagotoviti potrebno geografsko raznolikost ocenjevalcev, pri zagotavljanju ravnovesja med spoloma ocenjevalcev pa je potrebno upoštevati dejanski delež raziskovalcev oziroma raziskovalk na določenem področju. Da bi se izognili morebitnim konfliktom interesa, ocenjevalcev ne bi smeli izbirati tisti, ki vodijo postopek ocenjevanja.

2. SKLOP: Instrumenti

Obzorje 2020 omogoča uporabo različnih oblik financiranja in finančnih instrumentov. Obstoječi sistem je z usmerjenostjo v različne interesne skupine in z možnostjo združevanja različnih finančnih mehanizmov za krepitev raziskav in inovacij v Evropi ustrezen. Takšna usmeritev je ustrezna tudi za naslednji OP, s poudarkom, da morajo nepovratna sredstva ostati prevladujoča oblika financiranja raziskav.

Priporočila:

- **Število instrumentov se v naslednjem OP ne sme povečati, bi pa jih bilo potrebno preoblikovati** na način, da bi zvišali stopnjo uspešnosti prijav projektnih predlogov, povečali njihovo učinkovitost in preprečili razdrobljenost programa. Pravila za izvajanje OP (vključno s finančnimi uredbami) morajo omogočiti prilagojeno podporo in gladek prehod med različnimi finančnimi mehanizmi.
- Glede na načelo subsidiarnosti in z vidika EAV, **se mora število instrumentov, ki so vezani na prijavo samostojnega subjekta omejiti**, vsekakor pa ne širiti v primerjavi z Obzorjem 2020 ne smeta povečevati.
- **Ukrep ERA-NET Cofund mora ohraniti ključno vlogo pri vzpostavljanju struktur mreženja in sofinanciranja transnacionalnih raziskovalnih projektov.** V okviru ERA-NET Cofund je potrebno uvesti centraliziran postopek izvajanja razpisov, kakor tudi poskrbeti za harmonizacijo in poenostavitev upravljanja razpisov, po možnosti preko ene izmed izvedbenih agencij EK. Ukrepi ERA-NET Cofund bi morali biti združeni glede na posamezen

družbeni izziv, upravljanje pa bi tako potekalo preko ene platforme za posamezen družbeni izziv. Tako bi se DČ lahko odločale za sodelovanje glede na posamičen družbeni izziv, kar bi omogočalo tudi prerazporejanje sredstev med razpisi znotraj posameznih družbenih izzivov in s tem prispevalo k boljšemu odločanju o prednostnih nalogah, zagotavljalo višjo stopnjo financiranja in povečalo stopnjo uspešnosti.

- Velike družbene izzive je mogoče naslavljati tudi z usklajevanjem manjših sodelovalnih projektov, zato je **potrebno vzpostaviti novo ravnotežje med večjimi in manjšimi projekti**.
- **Cilji širjenja udeležbe morajo biti sestavni del vsakega primerne projekta CSA.** Ovire za širše evropsko sodelovanje na določenem področju je potrebno raziskati in razviti priporočila, kako jih nadalje naslavljati.
- **Instrumenti za širjenje udeležbe se morajo nadaljevati**, potrebno jih je razširiti in znatno povečati v skladu z njihovimi ambiciozno zastavljenimi cilji. Skupina strokovnjakov meni, da so ukrepi, ki jih izvajata COST in nedavna shema štipendij za obisk vodij ERC projektov zanimivi pristopi k širjenju udeležbe.
- V primeru razvrščanja enako ocenjenih projektov **priporočamo uvedbo izbornega kriterija mednarodne raznolikosti projektne konzorcija** z namenom doseganja ciljev širjenja udeležbe, ob hkratnem zagotavljanju ohranjanja kakovosti in odličnosti raziskovalnih projektov.
- **Zavzemamo se za popoln prehod iz naročniškega sistema znanstvenih revij v odprto dostopnost vseh znanstvenih revij.** Podpiramo ukinitve upravičenosti APC (ang. *Article Processing Charge*) za hibridne revije, ki naj ostane le za odprtodostopne revije vključene v DOAJ (ang. *Directory of Open Access Journals*).

3. SKLOP: Sinergije

Da bi ustvarili učinkovit evropski raziskovalni in inovacijski sistem, bi morali različni podporni ukrepi, ki so na voljo na regionalni, nacionalni in evropski ravni, prispevati k sinergijam in dopolnjevanju ukrepov, potrebno pa se je izogibati tudi njihovemu podvajanju. V praksi naj bi se to odražalo v optimalni uporabi nacionalnih sredstev, sredstev OP in sredstev Evropskega strukturnega investicijskega sklada (ESIF), z namenom doseganja zastavljenih ciljev. V Obzorju 2020 so že bili sprejeti pomembni ukrepi v tej smeri, z instrumenti kot sta Teaming in Pečat odličnosti (ang. *Seal of Excellence*), vendar so nekatera vprašanja glede različnih pravil med programoma Obzorje 2020 in ESIF še vedno odprta in zato optimalna (u)poraba sredstev še ni mogoča. Podoben izziv predstavljajo Cofund aktivnosti, kjer dopolnjevanje (ang. *top-up*) s strani Obzorja 2020 ni mogoče, če se kot nacionalni prispevek uporabljajo sredstva ESIF in to tudi kadar je tematsko področje usklajeno s pametno specializacijo in upoštevajoč, da se s sredstvi ESIF

spodbuja čezmejno sodelovanje. Na splošno menimo, da bolj kot so pravila specifična za posamezna sredstva, manj optimalna je možnost njihove uporabe.

Priporočila:

- **Ne samo, da bi morala biti kombinacija sredstev ESIF in sredstev naslednjega OP dovoljena, moralo bi se jo močno spodbujati, v vseh primerih, kjer so splošni in posamični cilji posameznih sredstev usklajeni.** Drugačna in podrobnejša pravila sredstev ESIF preprečujejo dopolnjevanje in sinergije in s tem manj optimalno rabo.
- **Za projekte, ki so pozitivno ocenjeni na evropski ravni, bi morala veljati enaka pravila državnih pomoči, ne glede na to, ali so stroški projektov v celoti ali le delno upravičeno kriti iz nacionalnih sredstev ali sredstev ESIF.** To bi omogočilo popolno izvajanje ukrepa Pečat odličnosti.
- **Da bi dosegli boljše dopolnjevanje in sinergije s sorodnimi politikami in programi, zlasti ESIF, bi bilo potrebno razviti sisteme in mehanizme na sistemski ravni že v času programiranja nove perspektive.** Odličen primer je instrument Teaming, kjer so sinergije med različnimi sredstvi predpogoj za izvajanje takega ukrepa. Tudi EIT s svojimi regionalnimi partnerstvi prispeva k podjetniškemu izobraževanju, inovacijam in ustanavljanju podjetij in tako ponuja možnost za skupno izvajanje v okviru naslednjega OP s sredstvi ESIF.

PRILOGI

Seznam članov skupine strokovnjakov / po abecednem vrstnem redu

Maja Bučar	Univerza v Ljubljani
Jana Kolar	CERIC-ERIC
Urban Krajcar (poročevalec)	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Natalija Medica	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
Mateja Mešl	Inštitut za celulozo in papir
Sergej Možina	Stalno predstavništvo RS v Bruslju
Gregor Pipan	Xlab
Marko Topič	predsednik Znanstvenega sveta ARRS in Univerza v Ljubljani
Andreja Umek Venturini	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Tina Ušaj	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Petra Žagar	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

Okrajšave uporabljene v besedilu

CSA	Coordination and Support Actions / usklajevalni in podporni projekti
DČ	države članice
EAV	European Added Value / evropska dodana vrednost
EK	Evropska komisija
ERA	European Research Area / Evropski raziskovalni prostor
ERC	European Research Council / Evropski raziskovalni svet
ESIF	European Structural and Investment Fund / Evropski strukturni in investicijski sklad
EU	Evropska Unija
FET Flagships	Vodilne pobude prihodnjih in nastajajočih tehnologij
JPI	Joint programming Initiatives / Pobude za skupno načrtovanje
JTI	Joint technology Initiatives / Skupne tehnološke pobude
Obzorje 2020	8. okvirni program za raziskave in inovacije za obdobje 2014–2020
OP	Okvirni program za raziskave in inovacije
SRIA	Strategic Research and Innovation Agendas / Strateški raziskovalni in inovacijski načrt
TRL	Technology Readiness Level / stopnja tehnološke pripravljenosti